

Woontoren en muntschat

Achter het Verguld Harnas

Hans L. Janssen

De opgravingen Achter het Verguld Harnas in de binnenstad van 's-Hertogenbosch, uitgevoerd door de gemeentelijke afdeling Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten (BAM), zijn op het ogenblik dat dit stukje geschreven wordt, nog niet afgesloten. De opgravingen hebben een groot aantal onverwachte resultaten opgeleverd. Twee daarvan zijn zo bijzonder, dat de stadsarcheoloog daar kort de aandacht op wil vestigen, vooruitlopend op het korte opgravingsverslag, dat in één van de volgende afleveringen van dit tijdschrift zal verschijnen. Het gaat hier om de ontdekking van een bakstenen woontoren en een muntschat.

Woontoren ca 1250 - ca 1275

De opgravingen waren noodzakelijk geworden na sloop van drie woonhuizen, gebouwd in 1938. Binnenkort zal hier worden gestart met nieuwbouw. Direct onder de funderingen van de gesloopte huizen uit 1938 en hun 18e eeuwse voorgangers, kwamen een groot aantal middeleeuwse funderingen tevoorschijn, die redelijk goed bewaard waren. De kern en tevens het oudste onderdeel van deze funderingen bestond uit een min of meer vierkante (ca 5 x 6,5 m) bakstenen toren, die hier in het derde kwart van de 13e eeuw werd gebouwd op een terrein dat in het midden van de 13e eeuw was ontstaan na demping van een oudere waterloop. Aanvankelijk stond deze toren alleen, maar al spoedig werden allerlei gebouwen tegen de toren aangebouwd. Over het algemeen gaat het

om houtskelet- en vakwerkhuzen op een bakstenen voeting. De vloeren bestonden uit leem. We vermoeden dat we hier te maken hebben met het stadshuis (de 'mansio') van een patriciër. We weten dat in deze omgeving het in 1346 vermelde huis (de 'mansio') gestaan heeft van de Bossche schepen Engelbert Ludinc van Dijk (schepen in 1330, 1332 en 1335).

In de eerste helft van de 15e eeuw werden de muren van de huizen rondom de woontoren steeds meer in baksteen uitgevoerd, waarschijnlijk om het brandgevaar tegen te gaan. Tegen de woontoren werd een zeer groot rechthoekig gebouw neergezet, boven een met een tongewelf overdekte beerput. In deze periode werd ook een grote ronde structuur, die mogelijk als traptoren dienst heeft gedaan, tegen de woontoren aangebouwd.

Woontorens van dit type kunnen worden opgevat als pogingen van de stedelijke patriciërs om in de stad de kastelen van de

*Fundering van de (woon)toren aan Achter het Verguld Harnas na ontgraving
(Foto: BAM)*

adel op het platteland te imiteren. Vaak was van deze kastelen een verdedigbare toren de kern. De stedelijke torens verschillen over het algemeen van de woontorens op het platteland door hun geringere muurdikte en het ontbreken van een omgrachting, zodat ze in tegenstelling tot de woontorens op het platteland niet reëel verdedigbaar waren. Middeleeuwse stedelijke woontorens van dit type zijn uiterst zeldzaam. Uit 's-Hertogenbosch kennen we één ander voorbeeld, dat in 1975 kon worden waargenomen bij de bouw van het huidige Stadskantoor, slechts enige percelen verwijderd van de woontoren Achter het Verguld Harnas! Ook buiten 's-Hertogenbosch komen deze stedelijke torens zeer weinig voor. We kennen tot nu toe uit deze periode in Nederland alleen enkele voorbeelden uit steden in het midden en westen van ons land (Utrecht, Haarlem, Dordrecht, Delft, Leiden en Beverwijk).

Muntschat

Het belangrijkste voorwerp, dat bij deze opgraving is aangetroffen is een gebroken, maar reconstrueerbare steengoed schen- of drinkkan, mogelijk afkomstig uit Langerwehe in het Rijnland, te dateren rond 1300. De muntschat was ingegraven in een lemen vloer tegen een vroeg 14e-eeuwse bakstenen muur. Bij de aanleg van een puinfundering in de 15e eeuw voor een nieuwe muur is het niveau iets verlaagd en is de bovenzijde van de muntpot beschadigd, maar de inhoud grotendeels intact gebleven.

In deze kan zijn naar schatting meer dan 500 zilveren munten begraven, mogelijk in een beurs, aangezien tussen de munten resten zichtbaar zijn van leer en textiel. De munten zijn tot één grote koek gecorrodeerd en worden thans gereinigd door het restauratie-atelier van J. Kempkens & Co te Haelen.

datering

Een twintigtal munten zijn thans zover gereinigd dat ze determineerbaar zijn. De voorlopige determinatie (door drs. H. Jacobi, Koninklijk Penning Kabinet te Leiden) wijst er op, dat het vooral gaat om munten, geslagen door de Franse koning Philips IV (1285-1314), de Hollandse graaf Floris V (1256-1296), de Gulikse graaf Gerard I (1297-1328) en de Loonse graaf Arnold V (1279-1323) en Godfried II van Heinsberg (1303-1331). De datering van de muntschat kan daarom voorlopig geplaatst worden na 1303, mogelijk rond 1310 of iets later.

belang

Muntschatten uit deze periode zijn uitermate zeldzaam, zodat de muntschat uit 's-Hertogenbosch van groot belang is voor onze kennis van de muntcirculatie in deze periode. De muntschat is tevens van groot wetenschappelijk belang, omdat ze onder gecontroleerde omstandigheden tijdens een opgraving werd gedaan. Hierdoor is de wetenschappelijke documentatie en conservering optimaal gewaarborgd.

waarde

De muntschat vertegenwoordigde ook in het begin van de 14e eeuw een aanzienlijke waarde. De kleinste munt had in die tijd al een te grote waarde om er het dagelijkse brood van te kopen. De eigenaar van de munten had de muntschat waarschijnlijk opgeborgen als een "appeltje voor de dorst", bedoeld om in slechte tijden te voorschijn te kunnen worden gehaald. De eigenaar heeft zijn kapitaal echter niet meer kunnen opgraven. Vermoedelijk is hij gestorven vóór hij zijn geheim aan iemand had kunnen vertellen. ■

De muntpot na verwijdering van het losse zand. De munten zijn als één groene klont aan elkaar gekoekt door corrosie van het in de legering aanwezige koper. (Foto: BAM)